

A FORRADALMI GONDOLAT ÉS AKCIÓ ÓRIÁSA*

VELJKO VLAHOVIC

Egy évszázad telt el Vlagyimir Iljics Leninnek a születésétől — annak a személyiségnek a születésétől, aki immár hét évtizeden át központi alakja a világ forradalmi mozgalmainak, aki a legnagyobb mértékben hozzájárult az emberi történelem új szakaszának elindításához, aki e század első évtizedeiben magára vette milliók életének terhet és reményeinek derűjét.

Prométheusz megjósolta a mindenható Zeusz halálát, Marx a kapitalizmus halálát, Lenin pedig tettere váltotta Marx eszméit. Az októberi forradalomban radikális történelmi valósággá kezdett válni Marx tanítása a szocialista forradalomról — a munkásosztály felszabadulásáról.

Lenin megnyitotta a szocialista forradalmak korszakát, amelyhez a mi forradalmunk is csatlakozik; ez a forradalom, amely negyed évszázaddal az októberi után még egyszer megerősítette Marx tanát a szocializmusról, de egyben Lenin elméleti és forradalmi művét is, amely kezdettől fogva a szocializmus jugoszláv útjának tudományos alapja volt és marad.

Lenin forradalmi eszméi, amelyek továbbfejlesztették Marxnak és Engelsnek, a tudományos szocializmus alapítóinak tanait, fátkyaként megvilágították a mi forradalmi utunkat is, de ugyanakkor ez a mi forradalmunk és szocialista utunk a maga részéről igazolta Lenin művének történelmi életképességét és időszerűségét, feltételeket teremtett a gyakorlat és a tudományos felismerések további gyarapítására.

Ez magyarázza sajátos és mélyen gyökerező kötelezettségünket, hogy méltó emléket állítsunk születésének századik évfordulóján Leninnek, a forradalmi gondolat és akció óriásának.

Mindemellett meg kell mondani, hogy mi sohasem csináltunk bálványt Leninből. Azért küzdöttünk, amennyire erőnkől tellett, hogy alkotóan alkalmazzuk Lenin eszméit és tapasztalatait, hogy megszabaduljunk a marxista citatológia béklyóitól és hogy Lenin tudományos módszerével magyarázzuk a hazai és tágabb társadalmi és forradalmi történéseket.

A történelem majd ítéletet mond arról, hogy mennyire sikerült magunkévá tennünk, feldolgoznunk és alkalmaznunk a tudományos szocializmust; egy valami azonban viláthatatlan: az, hogy számunkra

* Elhangzott a Lenin-évforduló jugoszláv előkészítő bizottságának ülésén, 1970. január 24-én.

Lenin művének ismerete egyet jelentett a forradalmi akcióval a konkrét, mai valóságban, és egyet jelentett a meglévő lehetőségek kihasználásával a társadalmi valóság megváltoztatása céljából. Lenintől azt tanultuk, hogy a forradalom nem csupán az adott objektív társadalmi körülmények tiszta terméke, amely független a történelem cselekvő részvevőinek — a munkásosztálynak és élgárdájának akaratától és akciójától. Lenin arra tanított bennünket, hogy a forradalom — az objektív adottságok és a radikális forradalmi akciók dialektikus kapcsolata.

Most is, amikor Lenin születésének századik évfordulóját ünnepeljük, kevésbé érdekelnek bennünket az egyes történelmi részletek és a leninizmus muzeális vonatkozásai, annál inkább Lenin művének időszerűsége.

A további társadalmi változásoknak nemcsak a lehetősége, hanem a szükségszerűsége is sokkal nagyobb ma, mint Lenin korában, tekintet nélkül arra, hogy a most keletkező fiatal szocialista társadalom is ellentmondásokkal terhes. Eppen ezek az ellentmondások és a további társadalmi változások reális lehetőségei éreztetik velünk még inkább, hogy mennyire fontos a dogmáktól mentes, alkotó viszonyulás Lenin művéhez.

Lenin nézetei a pártról, az osztályról, a forradalomról mint a tömegek mozgalmáról, a nemzeti és az agrárkérdésről, a szuverenitásról, az államról és a hatalom jellegéről, a bürokráciáról, az öngazgatásról és egész sor más kérdésről máig sem veszítették el időszerűségüket. Ezek a nézetek alapját képezik minden valóban forradalmi párt valamilyenre is komoly programjának. Lenin tudományos hozzájárulása a társadalomtudományokhoz ma kevésbé kerülhető meg, mint bármikor azelőtt.

TEORETIKUS, FORRADALMÁR ÉS ÁLLAMFÉRFI

Kevés olyan egyéniségről tudunk a történelemben, aki olyan odaadással merült volna el korának konkrét forradalmi feladataiban, mint Lenin. Egyesítette magában a magas fokú marxista képzettséget, az elméleti mélységet, a kor és a forradalom feladataihoz mért marxista elemzés képességét a forradalmár rendkívüli éleslátásával, a forradalom lehetőségei felmérésének és megítélésének képességével. Minden konkrét történelmi mozzanatban egyidejűleg teremti és vezeti ezt a forradalmat. Lenin egyéniségét lényegileg határozza meg viszonya a marxizmushoz, a marxizmus tudományához, mint alkotó forradalmi tanításhoz. Aligha volt még valaki, aki a gyakorlatban olyan tökéletesen kimutatta volna, hogy a marxizmus nem dogma, hanem útmutatás a forradalmi akcióra. Lenin egyéniségében egyesül a marxizmus és a forradalom teoretikusa, a kutató, a tevékeny forradalmár és az államférfi. Eppen ebben van nagy történelmi előnye, mert a forradalmi eszmét a forradalom eleven folyamából vonja ki, mert eredetien és alkotó módon egyesíti az elméletet és gyakorlatot.

Lenin elméleti elemzései elsősorban az oroszországi körülményekre

vonatkoztak, gondolatát a kor szükségletei és az orosz viszonyok határozták meg, de olyan dialektikus és forradalmi módon, hogy mindenkor a nemzetközi munkásmozgalom történéseinek középpontjában maradt.

Lenin tisztában volt azzal, hogy Oroszországban, a fejlettebb országokkal ellentétben, könnyebb volt megkezdeni a nagy proletárforradalmat, de nehezebb lesz folytatni és végigvezetni. Lenin forradalmi stratégiája azonban nem hátrált meg a várható nehézségek előtt. Jól tudta, hogy éppen a pillanatnyi és eljövendő akadályok teszik szükségessé, hogy a forradalom radikális legyen. Éppen ez hozta létre Lenin történelmi jelentőségű művét — a nagy októberi forradalmat. Létrejött az első szocialista ország, létrejött az államként megszervezett szocializmus első tapasztalata. Az októberi forradalom ihletője lett a többi proletár- és haladó forradalomnak világszerte. Lenin műve új lapot nyitott a történelemben — az osztály nélküli emberi közösség fejlődését indította el.

LENIN FELFOGÁSA A FORRADALOMRÓL — IDEOLOGIÁNK LÉNYEGE

A mi munkásmozgalmunk, forradalmunk és épülő öngazgató társadalmunk mindig alkotó módon közeledett Lenin elméletéhez és forradalmi vívmányaihoz. Lenin felfogása, hogy a forradalom a tömegek és a szervezett osztály műve, egyúttal a mi forradalmi ideológiánknak is a lényege. A mi forradalmunk igazolta Lenin nézetét, hogy a tömegek gyakorlati akciójához nem elegendők a propaganda módszerei, hanem tudni kell, hogy a forradalom megért-e, illetve hogy az adott társadalomban helyet foglaló osztályerők úgy oszlanak-e meg, hogy a döntő ütközet lehetővé váljon. A Jugoszlav Kommunista Párt 1941-ben megerősítette Lenin forradalmi stratégiáját — felmérte a konkrét helyzetet, a társadalmi erőviszonyokat, és tudta, hogy a forradalom a kellő időben kezdődik. Még a fegyveres harcok közepette hozzálátunk az új hatalom kialakításához, és ezzel ismét bebizonyítottuk annak a lenini tételnek a stratégiai értékét, hogy minden forradalom alapvető problémája a hatalom problémája. Új államunk demokratikus elveinek tartalmát, Lenin tanításai értelmében, a szocialista proletár forradalom érdekeiből vontuk ki.

A jugoszláv kommunisták ideológiája állandóan szem előtt tartotta Leninnek azt az álláspontját, hogy csak a forradalom igazolhatja egy-egy program forradalmiságát. Ugyanakkor tudatában voltunk annak a lenini tételnek is, hogy „forradalmi elmélet nélkül nincs forradalmi mozgalom”. Lenin eszméinek egységét voltaképpen e két álláspont egysége biztosítja — az a kipróbált tapasztalat, hogy a forradalom tudatos tette egységes eszmévé és tette forrasztja össze a forradalom elméletét az osztály érdekével.

Rendkívül nagy jelentőségű Leninnek az a felfogása is, hogy az osztályharc nem szűnik meg a hatalom meghódításával. Ez arra tanít bennünket, hogy a proletárforradalmat nem szűkíthetjük le politikai

forradalommá, hogy ez lényegében szociális forradalom, s hogy a szocializmust úgy kell felfogni, mint a szociális forradalom egész korszakát, amelyben nemcsak az ellentétes osztályok tűnnek el, hanem fokozatosan maga a munkásosztály is mint külön kategória és általában az osztálytársadalom.

Lenin forradalmi tanát a dogmák tagadása jellemzi. Ő elvetette Marx és Engels bizonyos következtetéseit is, ha az élet másmilyen következtetéseket igényelt, ha a konkrét helyzet mást mutatott. Ezért munkáiban arról beszélt, s később gyakorlatilag be is bizonyította, hogy a szocializmust egy különálló országban is meg lehet valósítani. Lenin jól tudta, hogy az eleven valóság erősebb minden idézetnél, hogy a marxizmus iránti hűséget nem nyilatkozatokkal kell bizonyítani, hanem azzal, hogy marxista módon értelmezzük a jelenkori sajátos folyamatokat és a forradalom lehetőségeit. Lenin, a dialektikus, nem követte el azt a hibát, amelyet később gyakran elkövettek, amikor a forradalom sajátos útjait másodrendű tényeknek tekintették. Lenin jól tudta, hogy a szocializmus pusztán absztrakció, ha az objektív törvényszerűségeket nem tekintjük át valamennyi sajátos megnyilatkozási formájukban, ha a közöset nem látjuk meg a különbségekben. Lenin teljes joggal hangsúlyozta:

„De akinek eszébe jutna, hogy olyan receptet agyaljon ki a munkások számára, amely az életben előforduló minden esetre előre elkészített megoldásokat tartalmaz, vagy aki azt ígérné, hogy a forradalmi proletariátus politikájában nem lesz semmiféle nehézség és semmiféle bonyolult helyzet, az egyszerűen szédelő volna.” („Baloldaliság” — a kommunizmus gyermekbetegsége, *V. I. Lenin művei*, 31. kötet, 23. old.)

A JKSZ ÁTSZERVEZÉSE A LENINI NÉZETEK SZELLEMEBEN

Lenin felfogása a kommunista pártról döntő módon hatott a Jugoszláv Kommunista Párt megteremtésére és működésére is. Ez a felfogás nemcsak a forradalom előtti cári Oroszország feltételeiben nyert igazolást, hanem más országok, különösen pedig Jugoszlávia esetében is. Eszerint a pártot úgy kell megszervezni, mint a proletariátus vezető legharcosabb osztagát, szilárd fegyelemmel, eszmei és politikai egységgel, a hatalom megszerzésére irányított akarattal felfegyverezve.

Az akarat és akció egysége nélkül, szilárd fegyelem nélkül, a munkásokkal, paraszttal és értelmiséggel való szoros kapcsolat nélkül a bolsevikok Lenin vezetésével és a jugoszláv kommunisták Tito vezetésével nem hajthatták volna végre sikeresen a forradalmat, és nem szervezhették volna meg a proletariátus és a parasztság fegyveres harcát a hatalom kivívásáért.

Leninnek nem maradt ideje arra, hogy minden összefüggésében kidolgozza a párt koncepcióját a hatalom meghódítása után, noha egész sor beszédéből és cikkéből kirajzolódik egy összefüggő koncepció arról, hogy mi legyen a proletár élgárda feladata és szerepe az új for-

radalmi hatalom adottságaiban. Lenin elsősorban a bürokrácia veszélyére hívta fel a figyelmet, de a bürokráciát nemcsak pusztá irodaszellemnek és tisztviselői lelketlenségnek fogta fel, hanem az Oroszország örökölt elmaradottságából fakadó társadalmi viszonyok termékének tekintette. Lenin tisztában volt azzal, hogy a bürokratizmusmal éppoly hosszan tartó, súlyos és bonyolult harcot kell majd folytatni, mint a kisburzsoá ösztönösséggel. A bürokratizmus fölötti győzelmet az öngazgatás győzelmében látta. Ez olvasható ki a pártprogramról 1919-ben tartott előadói beszédéből is, amikor hangsúlyozta, hogy „a bürokratizmus elleni harcot a teljes győzelemig végigharcolni csak akkor lehet, ha majd az egész lakosság részt vesz a közigazgatásban”. (*V. I. Lenin művei*, 29. kötet, 178. old.)

A hatalmon levő párttól Lenin azt kívánta, hogy fejlessze ki a demokratikus felelősséget a maga forradalmi szerepe iránt, hogy nyíltan tekintszen eltévelyedéseire és hibáira, hogy ne sajátítsa ki magának a tömegek és elsősorban a munkásosztály szerepét, hogy ne tegyen elméleti engedményeket és ne kereskedjék az elveivel. Lenin arra intette a pártot, hogy a munkásoknak mindig mondja meg az igazat, bármilyen keserű is az.

A Jugoszláv Kommunista Szövetség átszervezése, öt évtizeddel azután, hogy Lenin kifejtette a maga pártelméletét, magába foglalja a leglényegesebb lenini tételeket, melyeket az élet igazolt, s mindazt a gazdag tapasztalatot, amelyre szocialista társadalmunk az eltelt negyed évszázad során szert tett. A kommunista szövetség átszervezésében igazolást nyert Leninnek az a nézete is, hogy a marxizmus — útmutatás az akcióra, mert ha a marxizmust dogmának fogjuk fel, akkor „megbontjuk a korszak meghatározott gyakorlati feladataival való kapcsolatát, melyek minden új történelmi fordulatnál megváltozhatnak”. (*V. I. Lenin művei*, 17. kötet, 23. old.)

Lenin figyelmeztette a kommunistákat, hogy ne vigadozzanak túlságosan a régi társadalom halotti torán a forradalom győzelme után, valamint hogy óvakodjanak a könyöklőtől, a karrieristáktól, mindazoktól, akiknek többet jelent egy kis hatalom, mint a társadalom érdeke, akik kullancsként ragadnak a győztes forradalomhoz.

A pártban és a párton kívül Lenin nemcsak a burzsoá ideológia szószólóival folytatott elkeseredett eszmei és politikai harcot, hanem ennek az ideológiának a képviselőivel a munkásosztály soraiban is, valamint a proletár műmiákkal, a marxista dinoszauruszokkal, akik szolamok palástjába burkolták dogmatikus tehetetlenségüket.

LENIN NÉZETEI AZ ÖNIGAZGATÁSRÓL

A Kommunista Szövetség és társadalmunk szocialista erői számára (ma inkább, mint bármikor) nemcsak elméleti, hanem rendkívül nagy gyakorlati jelentőséggel is bírnak Lenin nézetei az államról.

A fegyveres forradalmi harc legelső napjaitól kezdve pártunk fel fogta, hogy a szocialista állam nem lehet klasszikus állam, hogy olyan államnak kell lennie, amelyben a munkásosztály uralkodó osz-

tályként szerveződik meg, olyan társadalmi közösségben, amely képes arra, hogy fejlődése során szüntelenül megváltoztassa a klasszikus osztályállam jellegét, fokozza a közvetlen termelők szerepét, hogy szabadon egyesülve mind közvetlenebb szubjektumai lehessenek a termelésnek és egész életüknek. Ez egyben a kiindulópontja Marx, Engels és Lenin tanításának az állam elhalásáról.

Ugyanakkor ez ma az egyik fő kérdés, amelyben megoszlik és összeütközik a jelenkori szocialista gondolat és gyakorlat. A mi öngazgatáson alapuló szocialista utunkat gyakran revizionistának minősítik, sőt úgy kezelik, mintha a szocializmustól idegen, a marxizmussal ellentétben álló volna. Eközben olyan kísérletek is történnek, hogy kiragadott idézetekkel, elsősorban Leninnek a „munkáellenzékkel” szemben elfoglalt álláspontja alapján bebizonyítsák, hogy Lenin is ellenezte az öngazgatást, amivel voltaképpen durván meghamisítják Lenin egyik fő művét, az Állam és forradalom című tanulmányt, valamint a szocialista társadalom alapjairól kifejtett nézeteit.

Engedtessek meg nekem, hogy a mai — minden valószínűség szerint még hosszabb ideig elhúzódó — viták fontossága miatt kissé tovább időzzek Leninnek ezeknél az álláspontjainál, jöllehet ez is a sokoldalú tudományos feldolgozás és nem egy ilyen korlátozott terjedelmű fejtegetés tárgya.

„Az a gondolat, hogy szükség van felülről ‚kinevezett’ hivatalnokok útján történő ‚vezetésre’, gyökerében hamis, nem demokratikus gondolat, cezarista vagy blanquista kaland” — írja Lenin, majd így folytatja: „Teljesen igaza volt Engelsnek, amikor 1891-ben, a bürokratizmus nagymértékben megértőzött német szociáldemokraták programtervezetét bírálva, ragaszkodott ahhoz a követeléshez, hogy a helyi önkormányzatok nem vethetők alá semmiféle felülről gyakorolt felügyeletnek; igaza volt Engelsnek, amikor Franciaország tapasztalataira hivatkozott, ahol 1792-től 1798-ig helyi választott szervek kormányoztak minden ilyenfajta felügyelet nélkül, és Franciaország egyáltalán nem ‚omlott össze’, egyáltalán nem ‚hullott szét’, hanem megerősödött, demokratikus alapon megszilárdult, egyre szervezettebbé vált.” (V. I. Lenin művei, 24. kötet, 289. old.)

Lenin különös hangsúllyal hívta fel a figyelmet arra is, hogy Engels az ún. Erfurti program kiegészítéseként javasolta, hogy iktassák be a pártprogramba a következő követelést: „Teljes tartományi, kerületi és községi önkormányzatot, általános választójog alapján megválasztott tisztviselők útján. Minden állami kinevezéshez kötött helyi és tartományi hatóság megszüntetése.” (V. I. Lenin művei, 24. kötet, 562. old.) Ezekkel a lenini álláspontokkal kapcsolatban az öngazgatás egyes bírálói azt állítják, hogy Lenin a forradalom győzelme után erélyesen sikraszállt a centralizmus mellett, de közben szándékosan megkerülik Lenin tényleges nézetét a centralizmusról. Ő ugyanis nem felülről megszervezett centralizmust akart, hanem olyant, amelyben „teljesen szabadon, kommunönként megszervezkednek”. Ezek Lenin szavai. Közben rendkívül éleslátóan fölfigyelt arra is, hogy Marx szándékosan használja a „nemzeti egység megszervezése” kifejezést, hogy így az öntudatos, demokratikus, megbeszél és korlátozott, öngazgató,

proletár centralizmust szembeállítja a polgárral, a katonáival, a bürokratikkal.

„A kommün pusztá léte természetszerűleg magával hozta a helyi önkormányzatot” — mutatott rá Lenin. „A kommunális alkotmány visszaadta volna a társadalmi testnek mindazt az erőt, amelyet eddig a társadalomból táplálkozó és azt szabad mozgásában gátló élősdiként kinöves, az „állam” felemészített.”

Ma is mennyire időszerűek Leninnek fél évszázaddal ezelőtti elhangzott szavai, amikor ezt mondja: „Azokat a következtetéseket, amelyeket Marx az általa végigélt utolsó nagy forradalmon végzett megfigyeléseiből vont le, éppen akkor felejtették el, amikor a következő nagy proletárforradalmak ideje elérkezett.” (*V. I. Lenin művei*, 25. kötet, 462. old.)

Lenin teljes egészében magáévá tette azt a marxista tanítást, hogy az osztályok eltűnése fokozatosan magával hozza az állam eltűnését is. Idézte Engels figyelmeztetését, hogy milyen következményekkel járhat „az államba vetett babonás hit”, és Engelsnek azt az állítását, hogy az állam „egy olyan rossz, melyet az osztályuralomért folyó harcban győztes proletariátus örököl”.

Leninnek felrötták azt, amit most nekünk is a szemünkre vetnek, hogy az államról és az öngazgatásról vallott nézetei tulajdonképpen revizionisták és anarchisták.

Lenin a legtömörebben válaszolt bírálóinak: „Az opportunisták Engelsek is anarchistának tekinthetik, mert az állam elhalásáról beszél.”

Az öngazgatást Lenin a forradalom további lépésének tekintette. „Meg kell mutatni a proletariátusnak, hogyan lehet konkrét intézkedésekkel előbbre vinni a forradalmat. Előbbre vinni a forradalmat annyi, mint önhatalmúlag megvalósítani az önkormányzatot. A demokrácia erősödése az önkormányzatot nem gátolja... A kommün nem más, mint a teljes önkormányzat.” (*V. I. Lenin művei*, 24. kötet, 140. old.)

Ez a részletesebb kitérés Leninnek az államról és az öngazgatásról szóló nézeteire azért volt szükséges, hogy rámutassunk: Lenin segítségével nem bírálhatják öngazgatásunk elméletét és gyakorlatát.

A SZOCIALIZMUSÉRT FOLYTATOTT HARC LEHETETLEN A NÉPEK EGYENJOGÚSÁGANAK ELISMERÉSE NÉLKÜL

A mai világtörténelemben teljes mértékben igazolást nyernek Lenin nézetei a nemzeti kérdéstről, a forradalmi pártok és mozgalmak közötti viszonyokról és a szuverenitásról.

Lenin gyakran hangsúlyozta, hogy a kommunizmust nem lehet erőszakkal és nyomással meghonosítani, hogy a proletár pártnak mindig és feltétel nélkül szembe kell szegülnie minden olyan kísérellettel, hogy valaki kívülről, erőszakkal befolyásolja az önrendelkezést. Engelsekkel együtt Lenin is hangsúlyozza azt a feltétlen internacionalista

elvet, hogy más népek erőszakos boldogítása voltaképpen aláássa a proletariátus győzelmét.

Lenin abból a tényből indult ki, hogy az imperializmus az elnyomás legkülönfélébb formáit termeli ki, a népek és államok szuverenitásának korlátozásától a leggorombább kizsákmányolásig. A szocializmusnak ezzel szemben az olyan formáknak gazdag változatát kell kitermelnie, amelyekben eltűnik a szuverenitás tagadása, a nemzetek teljes egyenjogúságának, az ember szerepének tagadása és mindenfajta kizsákmányolás. Nem lehet harcolni a szocializmusért anélkül, hogy elismernék a népek egyenjogúságát, anélkül, hogy elismernék a szuverenitást. Ennek az elvnek a gyakorlati megvalósítása nélkül a munkások nemzetközi szolidaritása és együttműködése üres szólam vagy pusztá óhaj maradna.

Lenin a pártprogramról folytatott vitában követelte, hogy fogadják el az alábbi formulációt: „A világ munkásainak egysége és testvéri szövetsége összeférhetetlen azzal, hogy akár közvetlen, akár közvetett erőszakot alkalmazzanak más népekkel szemben.” (*V. I. Lenin művei*, 24. kötet, 494. old.)

Lenin teljesen világos és egyértelmű volt a szuverenitásról és a nemzeti függetlenségről folytatott vitákban is. Békeprogramjában élesen bírálta Kautskyt, aki egyetértett a bécsi *Arbeiter Zeitung* egy kitételével, mármint hogy nem kell „összekeverni a népek önállóságát a szuverenitással”. Lenin ugyanis teljes joggal azt állította, hogy a szuverenitás magába foglalja a politikai függetlenséget is.

Lenin szerint a szuverenitás megtagadása voltaképpen a nagy nemzetek nacionalizmusának tett engedmény, és hogy „a nagy országok harca a világ gazdasági és politikai felosztásáért az állami függőség átmeneti formáinak egész sorát hozza létre”.

Az önrendelkezés, az önállóság és a teljes egyenjogúság, amely minden nemzetre, a kis nemzetekre is, egyaránt vonatkozik, — ezek a lenini internacionalizmus szögletkövei. Lenin számára egy nemzet számbeli nagysága sohasem jelenthet előjogot, és szerinte lényegi kérdés, hogy a szocializmus a kis népeknek is, első ízben a történelem folyamán, egyenlő esélyeket nyújtson.

Lenin még a polgárháború körülményei közepette is különleges figyelmet szentelt a szovjet népközösség egyes tagjai szuverén jogainak. Erről igen sok példa szól, de különösen jellemző Leninnek egy távirata, melyet 1921. március 10-én a XI. hadsereg forradalmi katonái tanácsának küldött: „Tekintettel arra, hogy a tizennegyedik hadsereg egyes alakulatai Grúzia területén tartózkodnak, utasítjuk önöket, hogy létesítsenek szoros kapcsolatot a Grúziai Forradalmi Bizottsággal és szigorúan tartsák magukat a Forradalmi Bizottság utasításaihoz, a Grúziai Forradalmi Bizottság megkérdezése nélkül ne hozzanak egyetlen olyan intézkedést sem, amely a helyi lakosság érdekeit érinteti, viselkedjenek megkülönböztetett tisztelettel Grúzia szuverén szerveivel szemben, legyenek különösen figyelmesek és óvatosak a grúz lakossággal. Vonják felelősségre mindazokat, akik ezt az utasítást megszegik.” (*V. I. Lenin művei*, 35. kötet, 462. old.)

Az ilyen elméleti hozzáállásban és gyakorlati következetességben

Lenin az imperializmussal szembeni szocialista alternatívát látta, amely lényegileg véget vet a régi gyakorlatnak, és bátorítást nyújt a világ felszabadító, haladó és szocialista erőinek. E példa ereje máig sem veszített jelentőségéből. Ellenkezőleg.

Lenin bárkinél jobban felfogta a szocialista társadalom születésének nehézségeit és bonyolultságát. Ezért szüntelenül óva intette a kommunistákat, hogy ne ismételjék meg a régi társadalmak uralkodó osztályainak hibáit, s őrizték meg a bíráló magatartást önmagukkal és másokkal szemben.

HARC A GONDOLKODÓ ÉS ALKOTÓ EMBERÉRT

A Lenin halála óta eltelt majdnem ötven év sokakat hozott kísértésbe, hogy megpróbálják monopolizálni Lenin műveinek magyarázását. Ezek a kísérletek manapság is előfordulnak. A leninizmust olyan mértékben vulgarizálták, hogy valóságos falat emeltek Lenin műve és az ifjabb nemzedékek közé.

Nemcsak a jól ismert dogmatikus magyarázatokról van szó. Egyes fejlett nyugati országokban, sőt még hazánkban is, Lenin tanítását egyszerű pozitívista álláspontnak minősítik, sőt a „személyi kultusz” korszakának eltorzulásait is Leninre hártják, azzal a hamis okfejtéssel, hogy az „ősapai vétek” mindazért a rosszért, ami később történt, már benne, Leninben megtalálható. Az efféle nézetek nem azt a célt szolgálják, hogy helyreállítsák a forradalmi gondolat és akció erőszakosan elvágott folyamatait, hanem hogy még inkább növeljék a szakadékot.

Meg kell itt említeni azokat az erőket is, amelyek tagadják Lenint és tagadásukat sikerült rátukmálniuk a társadalomtudományok különböző területein működő tudományos káderek egy részére. Lenin elhallgatásáról áttértek Engels elhallgatására, majd Marxot osztották fel fiatal és öreg Marxra, háttérbe szorítva az öreg Marxot és legjelentősebb művét, a *Tőkét*. Ezzel fokról fokra megtisztították a teret olyan áramlatok befogadására, amelyek tagadják a dialektikus valóság-felfogást és voltaképpen kirekesztik a dialektikát a marxizmusból. A marxisták ifjabb nemzedékeinek még sokáig nagy árat kell fizetniük a dogmatizmus által okozott károkért, mert a marxizmus dogmatikus tolmácsolásai nyújtották a legjobb támpontot bizonyos erőknél ahhoz, hogy minél könnyebben kapcsolatot találjanak a polgári gondolkodással.

Nem lehet feladatom, hogy ez alkalommal mélyebbre hatoljak az egyes lenini nézetek tolmácsolása körül támadt bonyolult vitákba, de úgy vélem, hogy tudományos gondolkodásunknak hasznára válna, ha az elkövetkező időszakban többoldalúan foglalkozna ezekkel a kérdésekkel. Elegendő, ha emlékeztetek arra, milyen sokféleképpen magyarázzák Lenin álláspontjait az irodalmi alkotótevékenység és általában az alkotótevékenység helyéről és szerepéről a szocialista társadalomban, s eközben gyakran szándékosan elhanyagolják Leninnek azt a követelését, hogy a szocialista társadalom a lehető legnagyobb

teret biztosítsa a gondolatnak, a képzeletnek és az egyéni hajlamoknak. Lenin mozgásában szemlélte a gondolat és a tárgy viszonyát, sohasem statikusan. A gondolat nem válhat igazsággá nyugalmi állapotban, áramlás, mozgás nélkül. Még bonyolultabb a helyzet az érzésekkel. Ismeretes, hogy az emberi érzelmek mennyire különböznek meghatározott konkrét, tehát történelmi pillanatokban is. Lenin nézeteinek dogmatikus magyarázata kialakított egy elméletet a szocializmus egyetlen modelljéről, az alkotótevékenység területén pedig a szocialista realizmusról mint a művészi alkotás egyedül lehetséges és helyes modelljéről. Ezért a legkevesbé Lenin a hibás. A forradalmi gyakorlat már régóta tagadja az uniformizált szocialista fejlődés tételét, az alkotótevékenység fejlődése pedig igazolja Leninnek azt a nézetét, hogy nem a valóság egyszerű, mechanikus tükrözéséről van itt szó, hanem egyfajta versengésről a valósággal.

Lenin sohasem támasztott igényt egy olyan párttag iránt, aki egyoldalúan vagy mechanikusan tükrözné a társadalmat, hanem olyan embertípusért harcolt, aki gondolkodik, alkot, határoz és változtat. Ezért Lenin alkotó és éleslátó szelleme nem szolgálhat parvánul az olyan törekvések számára, amelyek korlátozni akarják az alkotószabadságot, a szocialista társadalomban.

Lenin többször is rámutatott a természet, a társadalom és az ember viszonyának ellentmondásaira és arra az ellentmondó módra, ahogyan az ember visszatükrözi a társadalmi mozgásokat, s ahogyan hatni tud a természet, a társadalom és önmaga megváltoztatására.

Marx és Lenin is gyakran kihangsúlyozta a megismerés aktív oldalát, amely rendkívül dinamikus, és sohasem egyszerűen tükrözi az objektív valóságot, hanem a múlt, a jelen és a jövő igen dinamikus kölcsönhatása. Különös nyomatékkal domborították ki, hogy a praxis, a gyakorlat az igazság döntő kritériuma. Lenin a praxist sem szemlélte egyoldalúan, hanem rámutatott, hogy „ez a kritérium is eléggé ‚határozatlan‘ ahhoz, hogy az emberi tudást ne engedje ‚abszolútummá‘ válni, de ugyanakkor eléggé határozott ahhoz, hogy könyörtelen harcot folytathassunk az idealizmus és az agnoszticizmus minden válfaja ellen”. (*V. I. Lenin művei*, 14. kötet, 141. old.)

LENIN MŰVE ÉS ESZMÉJE AZ EMBERISÉG TULAJDONA

Amikor Lenin születésének századik évfordulóját ünnepeljük, a történelmet bizzuk a történészekre. Minket Lenin ma is ható, ma is élő gondolata és műve érdekel. Az a mű, amely részese a jelenkori forradalmi mozgalmaknak és mélyreható társadalmi változásoknak.

Lenin figyelmeztette a kommunistákat, hogy ne teremtsenek idillikus képzetet a szocializmusról, mert ez nemcsak menekülés a durva valóságtól, hanem a valóság és a tények leplezése is.

Saját gyakorlatunk is igazolta Leninnek azt a gyakori állítását, hogy a forradalom nem egyetlen ütközet, hanem egy egész korszak súlyos

és bonyolult ütközeteinek sorozata, melyekben a gazdasági és társadalmi változások legkülönbözőbb kérdései jutnak felszínre.

Lenin arra figyelmeztetett, hogy a szocializmusért folytatott harcban a „mi” nem szabad, hogy elnyelje az „ént”, hanem olyan viszonyokat kell teremtenie, amelyekben az egyéniség és a társadalmi közösség összhangja, szintézise valósulhat meg.

Történelmi szempontból tekintve, az az új gyakorlat, amelynek Lenin a kezdeményezője, ma már mind gazdagabb, egyre több oldalú. Az élet bebizonyította, hogy a szocializmusért vívott harcban senkinek sem lehet monopóliuma Lenin műve és gondolata fölött, mert ez a mű és ez a gondolat az egész emberiség tulajdona.

Adózásunk Leninnek egyúttal adózás a forradalomnak, a forradalom állandó folyamatának, konkrét és sokféle áramlatainak.

Adózásunk Leninnek nem csupán kötelező tiszteletadás, hanem mindenekelőtt a lenini elmélet és gyakorlat olyan alkotó feldolgozása, amelynek nyomán tovább erősödnek a szocialista társadalmi viszonyok.

Az idő megváltoztatja egyes szavak és fogalmak értelmét, de Lenin gondolatainak és műveinek lényege tartósan beépült a szocializmusért folytatott harc alapjaiba.

Acs Károly fordítása